

ОСОБИСТІТЬ ПСИХОЛОГА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ

(28 грудня 1923 – 6 січня 2018)

НІНА ФЕДОРІВНА ТАЛИЗІНА – ПСИХОЛОГ, ЯКА НАВЧАЛА ВВЕСЬ СВІТ

6 січня 2018 року світова психологічна наука втратила велику людину – на 95 році життя померла академік Російської академії освіти, професор кафедри психології освіти і педагогіки Московського університету, доктор психологічних наук Ніна Федорівна Талізїна.

Нїна Федорівна Талїзїна – засновник міжнародної наукової школи, розробник діяльнїсної теорїї навчання, видатний психолог і педагог. Нїна Федорівна нагороджена золотою

медаллю Російської академії освіти за досягнення в науці, золотою медаллю Міжнародного біографічного центру (Кембридж), орденом за внесок в освіту (Куба), а також медалями імені Н.К. Крупської, К.Д. Ушинського, Л.С. Виготського, Г.І. Челпанова, премією Михайла Васильовича Ломоносова та ін. відзнаками. Ніна Федорівна є заслуженим діячем науки Російської Федерації, заслуженим професором МДУ імені М.В. Ломоносова.

Ніна Федорівна почала працювати в Московському університеті 1 вересня 1950 року відразу після закінчення аспірантури в Інституті Психології АПН РРФСР і захисту кандидатської дисертації (за темою: «Особливості згорання розумових дій в процесі їх формування») під керівництвом професора Н.А. Шеварева. Першим місцем роботи в МДУ була ще кафедра психології на філософському факультеті. Після організації факультету психології МДУ імені М.В. Ломоносова в 1966 році вона 28 років поспіль очолювала кафедру педагогічної психології та педагогіки. У 1970 році Н.Ф. Талізінa під керівництвом одного з засновників Харківсько-московської психологічної школи професора П.Я. Гальперіна захистила докторську дисертацію «Управління процесом засвоєння знань» і в 1989 році стала дійсним академіком АПН СРСР (нині РАО). Водночас, в рамках роботи на факультеті та кафедрі Ніна Федорівна заснувала і очолила лабораторію педагогічної психології (1966 р.) і Навчальний Центр із перепідготовки працівників системи освіти (в 1989 р.).

Ніна Федорівна Талізінa підготувала понад 60 кандидатів і докторів наук. Серед її учнів і В.Ф. Моргун, кандидат психологічних наук, професор кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, заслужений працівник освіти України (тема дисертації: «Психологічні умови виховання пізнавального інтересу учнів до навчального предмета», 1979). За роки роботи на факультеті нею видані понад 400 публікацій, які широко відомі не тільки в Росії, але і за кордоном.

У 1960-ті рр. із появою програмованого навчання Талізінoю проводиться аналіз загальної теорії управління, досліджуються можливості її використання в навчанні (при розробці принципів програмованого навчання). Нею була сформульована діяльнісна

концепція програмованого навчання, що відрізняється від американського аналога, побудованого на базі біхевіоризму (монографія «Теоретичні проблеми програмованого навчання», 1969). Цей етап досліджень узагальнено в її докторській дисертації, присвяченій психологічним основам управління засвоєнням знань (1970 р.).

У 1970-ті рр. Ніна Федорівна продовжила дослідження закономірностей процесу засвоєння і можливостей управління ним у контексті програмованого навчання (науковий збірник за матеріалами семи радянсько-французьких семінарів 1973-1980 рр. «Психологічні основи програмованого навчання», 1984, одна зі статей якого, «Проблема мотивації навчання в теорії поетапного формування розумових дій», підготовлена В.Ф. Моргуном). Нею здійснюються дослідження з психолого-педагогічних основ застосування навчальних машин, виявлення функцій підручника в навчальному процесі; розробляється методика складання навчальних програм; аналізуються функції контролю при засвоєнні знань.

У 1980-і рр. Ніна Федорівна обґрунтовує діяльнісний підхід до психодіагностики пізнавальної діяльності учнів; нею виявлено принципи складання нових діагностичних методик; показаний метод оцінки можливостей традиційних тестів. Важливе значення мають її роботи в області дидактики, побудованої на діяльнісній теорії навчання. Вагомим внеском кафедри Н.Ф. Тализіної також й у вікову психологію є праця В.Ф. Моргуна «Проблема періодизації розвитку особистості в психології» (у співавторстві з Н.Ю. Ткачовою, 1981), де на основі критеріїв Л.С. Виготського, Л.І. Божович та Д.Б. Ельконіна ним вперше в діяльнісній парадигмі запропонована цілісна періодизація розвитку людини протягом усього життєвого шляху.

До основних праць академіка Тализіної належать: Теоретические проблемы программированного обучения (1969); Пути и возможности автоматизации учебного процесса (у співавторстві з Т.В. Габай, 1977); Методика составления обучающих программ (1980); Управление процессом усвоения знаний: психологические основы (1975, 1984); Педагогическая психология. Психодиагностика интеллекта (спільно з Ю.В. Карповым, 1987); Пути разработки профиля специалиста

(ред. и соавт., 1987); Формирование познавательной деятельности младших школьников: Кн. для учителя (1988); Природа индивидуальных различий: Опыт исследования близнецовым методом (спільно з С.В. Кривцовой, Е.А. Мухаматулиной, 1991); Формирование приемов математического мышления (ред. и соавт., 1995); Усвоение научных понятий в школе (спільно з И.А. Володарской, Г.А. Буткиным, 1999); Практикум по педагогической психологии, 2002, 2008); Педагогическая психология. Учебное пособие (9 видань, 1998-2013).

До самого останнього часу Ніна Федорівна читала в МДУ курси лекцій: «Педагогічна психологія», «Діяльнісний підхід в психології», «Діяльнісна теорія навчання», «Психологічна діагностика інтелекту», «Зарубіжні теорії учіння». Ніна Федорівна багато десятиліть була членом великої кількості спеціалізованих учених рад у Московському університеті та інших навчальних і науково-дослідних закладах вищої професійної освіти. Крім того, вона була членом великої кількості редколегій вітчизняних і зарубіжних наукових журналів.

Ніну Федорівну завжди характеризували висока відповідальність і професіоналізм, працьовитість і доброзичливість, дивовижне поєднання особистої скромності і незгасного оптимізму. Студенти та аспіранти багаторазово переконувалися в безкорисливій готовності Ніни Федорівни, яка не шкодувала часу і сил, завжди приходила їм на допомогу в скрутних ситуаціях.

Похована Н.Ф. Тализіна на цвинтарі м. Істра в Підмосков'ї.

Редакція журналу «Психологія і особистість» та психологи України глибоко сумують разом із рідними і близькими Ніни Федорівни.